

MAGNA HUNGARIA NYOMÁBAN – BASKÍROK ÉS MAGYAROK

Baskíria és a baskír nép szerepe
a magyarok korai történetében

TRACING MAGNA HUNGARIA – BASHKIRS AND HUNGARIANS

The role of Bashkiria and the Bashkir people
in the early history of the Hungarians

Szerkesztők

KLIMA LÁSZLÓ – TÜRK ATTILA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Régészettudományi Intézet

Martin Opitz Kiadó

HUN-REN Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Kutatócsoport

BUDAPEST 2024

A kötet a PPKE-BTK-KUT-23-3 számú projekt,
a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
és a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont támogatásával készült.
A grafikai munkát a PPKE BTK Mester és Tanítvány Kiválósági Program 2023 támogatta.

PÁZMÁNY PÉTER
KATOLIKUS EGYETEM

HUN
REN

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT

PAPCSÁK
ÜGYVÉDI IRODA

A kötet megjelenését támogatta a Papcsák Ügyvédi Iroda.

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai
Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeological Sciences
Volume 32

HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok
Volume 10

© A szerzők

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Régészettudományi Intézet
© HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Magyar Őstörténeti Kutatócsoport
© Martin Opitz Kiadó

ISBN 978-615-6388-84-1
HU-ISSN 2786-1538 (Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia)
HU-ISSN 2064-8162 (Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok)
DOI: [10.55722/Arpad.Kiad.2024.10](https://doi.org/10.55722/Arpad.Kiad.2024.10)

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni,
bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

Felelős kiadó
Major Balázs

Grafikus: Óvári Péter

Borító: auri grafika
Tördelés és layout: Váczi Gábor

TARTALOM

TÖRTÉNELEM ÉS HISTORIOGRÁFIA

SUDÁR BALÁZS

- A baskír-kérdés a magyar őstörténet-kutatásban 7
The Bashkir question in the research of early Hungarian history 18

GYÓNI GÁBOR

- A baskír–magyar problematika az oroszországi historiográfia tükrében 19
Башкиро-мадьярская проблематика в зеркале российской историографии 30

POLGÁR SZABOLCS

- A Kárpát-medence és a Volgai Bulgária kereskedelmi és kulturális kapcsolatai
a honfoglalás után 31
Trade and cultural contacts between the Carpathian Basin and Volga Bulgaria
(10th–13th Centuries AD) 44

UHRIN DOROTTYA

- Magna Hungaria* a 13. századi koldulórendi követek szemében 45
Magna Hungaria from the perspective of mendicant envoys 54

NYELVÉSZET

AGYAGÁSI KLÁRA

- A baskír nyelv helye a török nyelvek között, és a baskír nyelv volgai bulgár kapcsolatai 55
Место башкирского языка среди тюркских языков, возможные контакты
башкирского языка с волжско-булгарским языком 70

NÉPRAJZ

DALLOS EDINA

- A baskír hiedelmek és Ibn Fadlān 73
The first detailed record of Bashkir beliefs – Ibn Fadlān 922 80

SOMFAI KARA DÁVID

- Baskurt (baskír) epikus hagyomány (*kuba-jur*) 81
Baskurt (Bashkir) epic tradition (*kuba-jur*) 97

SOMFAI KARA DÁVID – AGÓCS GERGELY

- Baskurt népzene és néptánc 153
Bashkir Folk Music and Folk Dances 180

JULIJA ABSZALIMAJOVA – ANASZTÁZIA VERESS – EDUARD HABIBULLIN – RAFIL ASZILGUZSIN –

SZIRÁKI ZSÓFIA – FEHÉR TIBOR – JÁVORSZKY BALÁZS – NÉMETH ENDRE

- A keleti magyarok nyomai a baskír hagyományban 181
Traces of the Eastern Hungarians in the Basques: Genetics and folklore 199

ARCHEOGENETIKA

NEPARÁCZKI ENDRE

- Az Árpád-ház és a honfoglaló magyarság archeogenetikai adatokkal kimutatott kapcsolata
a Volga–Káma vidék népeivel 201
The archaeogenetic link between the Árpád dynasty and the Hungarian conquerors
to the population of the Volga–Kama region 205

NÉMETH ENDRE – PÁSZTORY ÁDÁM – FEHÉR TIBOR

- A magyarok eredete az N-B539 marker tükrében 207
The origin of the Hungarians in the light of the N-B539 marker 228

RÉGÉSZET

TÜRK ATTILA – KIM IGOR KONSZTANTYINOVICS – VJAZOV LEONYID ALEKSZANDROVICS – ÓVÁRI PÉTER

- Baskírföld és a Dél-Ural régészetének aktuális helyzete a magyar őstörténet szemszögéből 229
Recent results of research on the early medieval archaeology of Bashkortostan
and the Southern Urals. A comprehensive overview from the perspective of early
Hungarian history 252

MAGNA HUNGARIA

A 13. SZÁZADI KOLDULÓRENDI KÖVETEK SZEMÉBEN

UHRIN DOROTTYA*

Absztrakt: Magna Hungariáról az első híradásokat koldulórendi szerzeteseknek köszönhetjük. A 13. században létrejövő ferences és domonkos szerzetesrendek egyik fő célja a térítés volt. A domonkos rend korai megtelepülése a Magyar Királyságban valószínűleg épp annak köszönhető, hogy az országból keleti irányú térítések indíthatók. Magyarországi történeti feljegyzések nyomán domonkos szerzetesek értesültek a keleten maradt magyarságról, így a 13. század elején több misszió is indult a felkutatásukra. Egy bizonyos Ottó hozott hírt a keleti magyarokról, majd Julianus találta meg őket hosszas keresés után a Volga mentén. Julianus csak rövid időt töltött a pogány magyarok között, mivel értesült a mongol hódításról, így hazatért értesíteni a királyt és a pápát. Második útján már nem jutott el a keleti magyarokhoz a tatárjárás miatt. Feltehetően ő látta el információkkal a későbbi ferences rendi követeket is, akik a mongol udvarokba mentek információszerzés és térítés céljából. A ferences beszámolók csak említik Magna Hungariat (Plano Carpini, Benedictus Polonus, C. de Bridia, Rubruk), amit azonosítanak a baskírok földjével, vagy magukat a régi (keleti) magyarokat (és nyelvüket) a baskírokkal. A magyar és a baskír nyelv azonosításának nincsen történelmi alapja, ebben minden bizonnyal a kor azon felfogása tükröződött, hogy egy terület aktuális lakóit azonosították a korábbiakkal. A 14. századig megjelenik még Magna Hungaria különböző leírásokban, de leginkább közhelyként, nem valós, reális térítési célként.

Kulcsszavak: Julianus, Magna Hungaria, Plano Carpini, Rubruk, térítés, koldulórend

A KOLDULÓRENDEK MEGALKULÁSA ÉS A POGÁNY TÉRÍTÉS

A koldulórendek megalakulásuktól kezdve jelentős szerepet játszottak a keleti népek megismerésében. Koldulórendi szerzetesek voltak azok, akik térítés és hírszerzés céljából keletnek indultak. Ennek köszönhetően a középkori Európa és a pápaság az ő szemükön keresztül látta ezeket a népeket. Mindezek előzménye, hogy a keresztes hadjáratok hozadékaként az emberek egyre nyitottabbak lettek a Kelet megismerésére, és megnőtt az igény a hívők részéről az evangelizációban való részvételre is.¹ A 13. század elején alakult két koldulórend, a ferences és a domonkos rend élen járt a térítésben. Mindkét rend számára fontos volt a szegénység, az alázatosság, és a lelkek megnyerése Isten számára, azonban főleg a két rend kezdeti szakaszában különbség érezhető köztük a szegénység és a térítés fontossága között. Míg a ferencesek számára a legfontosabb cél az apostoli szegénység volt, addig a domonkosok számára a térítés volt elsőrendű. André Vauchez kimutatta, hogy a korai koldulórendi szentek egyedisége abban mutatkozik meg, hogy az érdemek keresését mindig alárendelték a felebaráti szeretetnek és a lelkek Istennek való megnyerése szerepelt az elhívásukban. Úgy vélték, hogy a pogányok megnyeréséhez alapvető fontosságú a szegénység és az alázatosság erényének gyakorlása.²

* ELTE BTK, Középkori Történeti Tanszék; 1088 Budapest, Múzeum körút 6–8. E-mail: uhrin.dorottya@btk.elte.hu

¹ RILEY-SMITH 2003, 105.

² VAUCHEZ 1997, 341–343.

A domonkos rend magyarországi megtelepedésében mindenképpen nagy szerepet játszhatott, hogy a királyság a latin kereszténység perifériáján található, ahonnan pogány térítések indíthatók. Ismert, hogy a domonkosok egyik fontos feladatuknak tartották a kunok megtérítését. A rendalapító Szent Domonkos egyik életrajza szerint eredetileg a kunokat indult megtéríteni, mikor Franciaországban találkozott a kathar eretnekséggel, ami arra sarkalta, hogy a nyugati kereszténységen belül is térítómunkát végezzen. Nem tudjuk, hogy a kunok megjelenése mennyire hiteles Domonkos életrajzában: a szentté avatás tanúvallomásaiban szerepel a kun térítés, míg a Szászországi Boldog Jordán-féle életrajzban szaracénok megtérítésére indult a rendalapító, a későbbi verziókban viszont kunok jelennek meg.³ Mindenesetre, mindez arra utal, hogy a domonkos rend történetében a keleti térítés fontos szerepet játszott. Feltehetőleg Magyarországi Pál magyar származású bolognai kánonjogász, Domonkos egyik követője lehetett az, aki Szent Domonkos figyelmét felhívta a keleti, vagyis kun térítés fontosságára, amely aztán a rendi hagyomány szerves részévé is vált: eredetileg alighanem ezért hozták létre a magyar provinciát. A domonkosok már 1221-ben, tehát a rend 1215. évi alapítása után mindössze néhány évvel megjelentek Magyarországon, a provincia benne volt az első tíz alapításban és egész Kelet-Európát magába foglalta, ebből vált ki később a lengyel, cseh, dalmáciai és moldvai tartomány is. Kiemelt fontosságát éppen a pogány kunok és a balkáni bogumil eretnokség adta.⁴

A domonkosok korai magyarországi története alapvetően sikertörténet volt, ezt bizonyítja népszerűségük az uralkodónál, valamint a korai kolostoralapítások nagy száma. A tatárjárásig 12 kolostor létrejöttéről tanúskodnak a források, de valószínűbb, hogy 20-25 rendházzal rendelkezett a tartomány, ezen felül további kisebb rendházak létezésével is számolhatunk. A magyar provinciának alapvetően három célja volt: a kunok megtérítése, a boszniai bogumil eretnokség felszámolása, és miután tudomást szereztek róluk, a keleti magyarok megtérítése. Ez utóbbi kapcsán hírt kaptak a mongol támadásról – ily módon a tatárjárás és a keleti pogány térítések egymástól nem elválasztható tényezők.⁵

A KUN PÜSPÖKSÉG LÉTREJÖTTE ÉS *MAGNA HUNGARIA* FELKUTATÁSA

A kunok megtérítése már II. András uralkodásának az elején kiemelt fontosságú volt. Kezdetben ez a Német Lovagrend feladata lett volna, ám a lovagrend és a király viszonyának megromlása után a domonkosok vették át ezt a szerepet. A domonkosok missziós tevékenységüket 1223 környékén kezdhették meg. 1227-ben a térítómunka már jelentős sikereket mutathatott fel, ugyanis egy kun vezér, Bortz és népe megkeresztelkedett. Az esemény jelentőségét jól mutatja, hogy maga az esztergomi érsek, Róbert keresztelte meg Bortz vezért, az eseményen pedig Béla herceg, a későbbi király is részt vett. A domonkosok szerepét mutatja a térítésben, hogy a kun püspökség élére, amelyet a későbbi források Milkói püspökségnek mondanak, domonkos szerzetest neveztek ki.⁶

Minden bizonnyal a kunok megtérítésével szoros kapcsolatban merült fel a magyarországi domonkosokban a keleten maradt magyarok felkutatása és megtérítése. Minderről Julianus barát beszámolójából értesülünk, amelyet rendtársa, Riccardus fogalmazott meg IX. Gergely pápa számára.⁷ A jelentés szerint:

³ WALZ 1935, 133–134, 162; SCHEEBEN 1935, 34–35; ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2016, 107.

⁴ *Historia Ordinis Praedicatorum in Dania*. ld. TUGWELL 1996, 161–164. A Domonkos rend történetéről részletesebben ld. PFEIFFER 1913; HARSÁNYI 1938, 19–112; IMPLÓM 2017, 19–54; TUGWELL 2000, 50. A legújabb összefoglalások: SZOVÁK 2017; ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2016.

⁵ KONRÁD 2017, 20–21.

⁶ ALTANER 1924; FERENT 1931, 115–152; MAKKAJ 1936; BEREND 2001, 213–223; IMPLÓM 2017, 91–94; ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2016; SZOVÁK 2016; KOVÁCS 2016, 21.

⁷ SRH 529–542. A forrás latin nyelvű szövegét ld. még: DÖRRIE 1956, 151–161; BENDEFY 1937. Magyar nyelven Györffy György fordításában: NAGY 2003, 117–122; GYÖRFFY 1965, 39–44; GYÖRFFY 1986, 61–70; KATONA 1987, 117–125.

„A keresztény Magyarok Történetében azt találták, hogy van egy másik, Nagyobb Magyarország, ahonnan a hét vezér népével együtt kiköltözött, hogy lakóhelyet keressen magának, minthogy földjük a lakók sokaságát eltartani nem tudta. Miután sok országon áthaladtak és pusztítottak, végül elérkeztek arra a földre, melyet most Magyarországnak neveznek, akkor pedig a rómaiak legelőjének mondtak. Ezt választották maguknak lakóhelyül a többi földek közül, meghódítván a népeket, amelyek akkor itt laktak. Ahol is végül Szent István, első királyuk a keresztény hitre térítette őket; míg az előmagyarok, akiktől származtak, hitetlenségben maradtak, mint ahogy ma is pogányok. A domonkos barátok, miután ezeket a Magyarok Történetében megtalálták, megszánták a magyarokat, akiktől származtak, hogy mind az ideig hitetlenségben tévelyegnek. Elküldtek hát négy barátot keresésükre, hogy Isten segedelmével megtalálják őket, ahol csak tudják. Annyit tudtak a régiek írásaiból, hogy keleten laknak, de hogy hol vannak, nem is sejtették.”⁸ A mű, amiből a domonkos szerzetesek tájékozódhattak, egy a 12–13. század fordulóján vagy a 13. század elején, III. Béla vagy II. András idején keletkezett krónika lehetett. A korábbi szakirodalomban felmerült, hogy ez Anonymus munkája volt,⁹ de ez felettébb valószínűtlen, ugyanis a Névtelen szerző egyrészt nem említi *Magna Hungariát*, másrészt a Pogány Magyarok Gesztájáról már a korszakban is tudták, hogy fikció.¹⁰

Julianus domonkos barát és társainak „*Magna Hungariát*”, a magyarok őshazáját kereső útja jelentős esemény volt, egyfelől mert az 1235–36-os úttal kezdte meg a nyugati kereszténység a „napkelet felfedezését”, másfelől Julianus volt az, aki figyelmeztette a magyar királyt és az európai közvéleményt a mongolok közelgő támadásának veszélyére. A pápaság és a német-római császár is a szerzetes beszámolója révén értesült az európai mongol expanzióról. Julianus barát az eltűnésük előtti utolsó pillanatban adott hírt a magyarok egyik csoportjáról, hogy azután második útján, 1237-ben már arról értesüljön, a mongolok elsöpörték a keleten élő magyarokat.¹¹ Ezek a magyarok nem költöztek a 9. században a Kárpát-medencébe, hanem a középkori magyar krónikákban *Magna Hungariának* nevezett területen maradtak. Bár a historiográfiában felmerült a 19. század végén, hogy Julianus jelentése fikció,¹² a közelmúltban régészeti és archeogenetikai kutatások kétséget kizáróan igazolták a Volga környéki magyar népelem létezését a 13. században.¹³

Tudjuk, hogy nem Julianus volt az első, aki a pogány magyarok felkeresésére indult, hanem egy bizonyos Ottó szerzetes. Julianus beszámolójából kiténik, hogy az 1230-as évektől kezdve komoly erőfeszítéseket tettek a magyarországi domonkosok, hogy megtalálják keleten maradt testvéreiket. Ottó három éven át bolyongott társaival, de a magyarokat nem találta meg, csak hírt hallott afelől, hogy merre élnek. Erről csak értesíteni tudta rendtársait, de – ez irányú indíttatása ellenére – újabb útra már nem tudott elindulni, mivel hazaérkezése után nem sokkal elhunyt.¹⁴ Julianus barát három társával indult útnak megkeresni a magyarokat a megfelelő előkészületek után – tudniillik megnövesztették hajukat és szakállukat, és világi ruhát öltöttek. Az út viszontagságait az utókorra maradt jelentés jól érzékelteti: a négy domonkosból csak Julianus érte el *Magna Hungariát*. Julianus társaival nem a Volga irányába indult, hanem Bizáncon át, a Fekete-tengeren hajózott annak az északkeleti részére, majd a Kaukázus északi előterében, Alániában bolyogtak fél évet.¹⁵

⁸ GYÖRFFY 1965, 40.

⁹ PAULER 1877, 379; SZILÁGYI 1937, 202; CSÓKA 1967, 668–669.

¹⁰ CSÓKA 1967, 527–561; SZOVÁK 2000, 133–138; KRISTÓ 1994; KRISTÓ 2002, 66; CSÁKÓ 2015, 313.

¹¹ SRH 716–720. A forrás latin nyelvű szövegét ld. még: DÖRRIE 1956, 165–182; BENDEFY 1937, 35–47. Magyar nyelven Györffy György fordításában: NAGY 2003, 122–129; GYÖRFFY 1965, 45–51; GYÖRFFY 1986, 71–82; KATONA 1987, 126–134.

¹² VÁMBÉRY 1882, 130–135.

¹³ SZEIFERT et al. 2023, 33–74.

¹⁴ SRH II. 536; NAGY 2003, 117.

¹⁵ Julianus útjának a rekonstruálására ld. MARCZALI 1896, 128; BENDEFY 1936, 2. melléklet; GYÖRFFY 1965, 64–65; ERDÉLYI 2005, 56–58; TÓTH 2008, 17–33.

A keleti magyarok keresésének fő oka valószínűleg nem az etnikai összetartozás érzése volt, hanem a kereszténység terjesztésének az igénye. A középkori keresztény Európában az etnikai eredetről vallott felfogás alapvetően különbözött a maitól. A többrétegű identitás legfontosabb eleme a keresztény hit volt. A királyság eredetének a kérdése sokkal fontosabb volt, mint a népcsoport eredete. A királyság eredetével kapcsolatban a középkori Európában alapvetően két felfogás jelent meg: az egyik szerint az adott területen élő népek őshonosak, a másik pedig az ősfoglalással kapcsolatos elméleteket emelte ki (a franciák a Trója-legendára alapozták galliai uralmukat, a magyarok a „történeti jogot” Attila Kárpát-medencei uralmában látták). Ezeknek a mitikus történeteknek nem sok valóságalapja van: a középkori szerzők a még fellelhető antik művekre és a Bibliában említett népek leírására támaszkodtak, a régi barbárokat gyakran azonosították az új barbárokkal, így váltak a középkori irodalomban Góg és Magóg, a szkíták és a hunok a magyarok őseivé. Az útirány, amerre Julianus elindult, arra utal, hogy a szerzetes a tudós hagyomány és az antik Szkítia-leírások alapján próbálta megtalálni a keleti magyarokat és az „őshazát”, nem pedig a kortárs értesülések alapján (amennyiben Ottó a Volga melletti magyarokról kapott hírt).¹⁶ Miután Julianus és társai Kaukázus környéki kutatása sikertelen volt, ezért Volgai Bulgária felé fordultak. Ott találkozott Julianus egy magyar asszonnyal, aki oda ment férjhez, és beszámolt a szerzetesnek a magyarok szálláshelyéről. Az út nagyon viszontagságos volt, a szerzetesek gyakran éheztek, és 37 napot bolyongtak egy sivatagban. Végül a négy domonkos szerzetes közül csak Julianus érte el *Magna Hungariát*, két névtelen útitárs már hamarabb visszafordult, Gerhardus pedig útközben meghalt.¹⁷

A *Magna Hungariáról* szóló rész a jelentésben igen szűkszavú: „Megtalálta pedig őket a nagy Etil folyó mellett. Kik látván őt, s megértvén, hogy keresztény magyar, nagyon örvendeztek megérkezése felett. Körülvezették őt házaikban és falvaikban, és keresztény magyar véreik királyáról és országáról behatóan tudakozódtak. Bármit mondott nekik a hitről vagy egyebekről, a legfigyelmesebben hallgatták, mivel teljesen magyar a nyelvük; megértették őt, és ő is azokat. Pogányok, akiknek semmi tudomásuk nincs Istentől, de bálványt sem imádnak, hanem úgy élnek, mint az állatok. Földet nem művelnek, lóhúst, farkashúst és efféléket esznek, kancatejet és vért isznak. Lovakban és fegyverekben bővelkednek, és igen bátrak harcban. A régiek hagyományaiból tudják, hogy ezek a magyarok tőlük származnak, de hogy hol vannak, nem volt tudomásuk róla.”¹⁸ Mindez arra utal, hogy a magyar nyelv az elszakadás óta eltelt majd félezer év alatt nem változott annyit, hogy ne értették volna meg egymást, illetve minden bizonnyal a 800-as évek első felében (amikor szétvált a magyarság) a magyarok etnikai tudatának kialakulása előrehaladott stádiumban lehetett.¹⁹ Julianus ezután értesült a mongolok nyugati hadjáratáról, és az Európát fenyegető közelgő támadásról. Így gyorsan hazatért, hogy beszámoljon erről IV. Béla magyar királynak, ezen felül pedig írásos jelentést küldött a pápának (amelyet szerzetestársa, Riccardus foglalt írásba).²⁰

A szerzetes felfedezése rendkívüli jelentőségűnek nevezhető, mivel gyakorlatilag az utolsó pillanatban bukkant rá a keleti magyarokra. A mongol támadás ugyanis elsöpörte *Magna Hungariát*, a megmaradt magyarok pedig feltehetően beolvadtak a területen élő, kipszak-török nyelvű baskírok közé.²¹ Számos kelet-európai népről Julianus beszámolójában található az egyik első nyugati említés (így pl. a mordvinokról, Merovia pedig a mára kihalt merja népre utalhat). Julianus műve ugyanakkor nem útleírás volt, hanem a pápának szóló jelentés, éppen ezért nem várhatunk tőle részletes beszámolót a keleti magyarok életmódjáról, nyelvéről stb., csupán a pápaság számára fontos elemeket hangsúlyozza, tudniillik, hogy számos nép (köztük a magyar és a mordvin) készen áll a római egyház elfogadására, illetve közeleg a tatár veszély.²²

¹⁶ Szűcs 1997, 97–99, 260–262.

¹⁷ NAGY 2003, 118.

¹⁸ NAGY 2003, 119.

¹⁹ Szűcs 1997, 122–123.

²⁰ NAGY 2003, 119.

²¹ Erről részletesen ld. Sudár Balázs tanulmányát a kötetben (SUDÁR 2024).

²² NAGY 2003, 119.

Jól mutatja a figyelmeztetés jelentőségét, hogy az írásos tudósítás után a pápa udvarába hívatta Julianust, hogy személyesen is elmesélje tapasztalatait. Ezután négy domonkos szerzetest indítottak útnak keletre, akikhez később csatlakozott Julianus is második útjára 1237-ben. Ekkor nem sikerült eljutnia *Magna Hungariába*: útközben értesült arról, hogy a mongolok elfoglalták a területet. Erről az utazásáról is készült jelentés, ebben beszámolt a Mongol Birodalom felemelkedéséről és világhatalmi terveiről.²³ Julianusról többet nem tudunk, de tudására és tapasztalataira a későbbi évtizedek követei is támaszkodtak.

Miután a tatárjárás átrajzolta a kelet-európai hatalmi viszonyokat, és kis híján elpusztította Magyarországot és Lengyelországot, a mongol kérdés és a Kelet megismerése elsődleges fontosságúvá vált. A IV. Ince pápa által 1245-ben összehívott lyoni egyetemes zsinat, egy esetleges következő mongol támadást elhárítandó, három követséget is menesztett a mongolokhoz, hogy minél többet megtudjon erről a nomád népről, és megpróbálja őket keresztény hitre téríteni. E követségek vezetői mind koldulórendi szerzetesek voltak.²⁴

A közel-keleti mongol udvarokat (amelyek a Kaukázustól délre helyezkedtek el) két, domonkosok vezette követség érte el (1245–47/8), az egyiket Ascelinus de Lombardia, a másikat André de Longjumeau irányította. Mongólia központi területeit Johannes de Plano Carpini érte el társaival, akiknek utazásáról szintén maradt fenn írásos emlék. Carpini maga nem haladt át *Magna Hungarián*, de útijelentésében megírja elpusztításának történetét: „*Innen visszaútban [a mongolok] a pogány mordvinok földjére értek, és legyőzték őket. Ezután a bolgárok, azaz Nagy-Bolgárország földje ellen vonultak, és teljességgel elpusztították. Majd még északabbra hatoltak Baskíria, vagyis Nagy-Magyarország ellen; azt is letiporták.*”²⁵ Ez az útbeszámoló is a pápának írott jelentésként született meg, fő célja, hogy az esetleges újabb támadás esetén segítse a védekezést. Plano Carpini tolmácsa és útitársa, Benedictus Polonus beszámolója is fennmaradt,²⁶ ám ő is csak nagyon röviden említi a keleti magyarokat: „*Előzőleg Oroszországban bal felől voltak a mordvinok, ezek pogányok, és fejük nagy része hátul le van borotválva; azután a bolgárok, akik pogányok, azután a baskírok, akik a régi magyarok. Azután következtek a cynocephalesek, a kutya-fejűek, majd a parossziták...*”²⁷ Talán Plano Carpini útitársa volt C. de Bridia is, akinek írása szintén az utókorra maradt. Beszámolójában *Magna Hungariával* kapcsolatban megismétli a Plano Carpini által elmondottakat.²⁸ Az ezen követségtől fennmaradt jelentések nem tartalmaznak új információkat *Magna Hungariáról*, de azonosítják a területét Baskíriával (erről ld. később).

1253-ban a ferences Willhelmus Rubruk nem a pápa megbízásából indult útnak kikémlelni a mongolokat, hanem téríteni ment. Útja során egészen a Mongol Birodalom szívébe, Karakorumig jutott. 1255-ben ért vissza Ciprusra, jelentését IX. Lajos francia király számára írta meg. Műve különösen nagy értékű, mivel a mongol szokásokat és a vallási sokszínűséget alaposan megfigyelte és részletesen leírta.²⁹ Rubruk adatai *Magna Hungariáról* Julianustól származhattak – legalább is erre utal szövegében. Beszámolójában a baskírokat említi ott élő népként: „*Amit a baskírok földjéről mondtam, a domonkos barátoktól tudom, akik a tatárok jövele előtt utaztak oda. Azóta a szomszédos mohamedán bolgárok leigázták őket, és sokan közülük mohamedánná lettek. A többi a krónikákból lehet megtudni, mert bizonyos, hogy e Konsztantinápolyon túli tartományok, melyeket most Bulgáriának, Blakiának, Szlavóniának neveznek, a görögök tartományai voltak; Magyarország Pannónia volt.*”³⁰ Minden valószínűség szerint Plano Carpini és követsége is Julianustól – talán közvetetten – kapta az információt *Magna Hungariáról*.³¹

²³ NAGY 2003, 122–129.

²⁴ A ferences szerzetesek követségeiről bővebben ld. JACKSON 2011, 224–239; DE RACHEWILTZ 1971.

²⁵ NAGY 2003, 88.

²⁶ WYNGAERT 1929, 135–143; GYÖRFFY 1965, 109–113; GYÖRFFY 1986, 185–191; KATONA 1987, 349–354; NAGY 2003, 69–74.

²⁷ NAGY 2003, 70.

²⁸ MENESTŐ 1989; JURIATTI 2018; ÖNNERFORS 1967/2018, 34. fejezet.

²⁹ WYNGAERT 1929, 164–339; GYÖRFFY 1965, 118–220; GYÖRFFY 1986, 201–380.

³⁰ GYÖRFFY 1965, 151.

³¹ GYÖRFFY 1965, 151.

Rubruk más alkalommal is említette *Magna Hungariát*: egyfelől a mongolok viselete kapcsán beszél a szerzetes arról, hogy a ruháik egy része *Magna Hungariából*, azaz Baskíriából érkezett prémekből készül.³² *Magna Hungariát* az utazása kapcsán is említette Rubruk, ugyanis arrafelé utazott Belső-Ázsiába. „Miótán az Etiltől kiindulva tizenkét napot mentünk, egy nagy folyóhoz értünk, melyet Jajiknak [Urál] hívnak; északról jön a baskírok földjéről, s az említett tengerbe ömlik. A baskírok ugyanazt a nyelvet beszélik, mint a magyarok; pásztorkodnak, városaik nincsenek; országuk nyugatról Nagy-Bolgárországgal érintkezik. Ettől a földtől kelet felé haladva az északi oldalon nem találni több várost, így Nagy-Bolgárorság az utolsó tartomány, melynek városai vannak.”³³ Rubruk itt röviden kitér a baskírok életmódjára, valamint említi, hogy a baskírok és a magyarok ugyanazt a nyelvet beszélik. A magyar szakirodalomban többféle értelmezés született arról, hogy a ferences utazók azonosították a baskírokat és a keleti magyarokat, valamint a nyelvüket. Felmerült, hogy az értesülést a nyelvazonosságról muszlim tudósoktól vették át a koldulórendi utazók Karakorumban.³⁴ A baskírok és a magyarok közötti nyelvi és genetikai rokonság kérdése is napirendre került, amire több válasz is érkezett: 1) sosem voltak Baskíriában magyarok, koholmány Julianus beszámolója, 2) a magyarok Baskíriában éltek, 3) a magyarok és a baskírok azonosak.³⁵

Talán a legvalószínűbb, hogy a baskír = magyar azonosításnál szintén Julianusra támaszkodhattak a ferences szerzetesek, legalább is arra az adatára, hogy a Julianus által megjelölt területen, *Magna Hungariában*, amit ők más forrásokból Baskíriaként ismertek meg, magyarok élnek/éltek, akik ugyanazt a magyart beszélik, mint a domonkos szerzetes és pásztorkodnak. Feltehető, hogy Rubruk, és hasonlóan Carpini így oldotta fel az ellentmondást aközött a két értesülés között, hogy ezen a területen magyarul beszélő pásztorkodó népcsoportot talált Julianus, ezzel szemben utazásuk során maguk a szerzetesek arról értesültek, hogy ez a terület Baskíria és baskírok élnek ott. Mindez nem állna távol a szerzetesek által készített útleírások megírásának munkamódszerétől és a népnevek korabeli használatától. Analógiaként felvethető, hogy a szkíta a középkori művekben keleti nomádot jelentett, Pannonia lakosaira pedig a hajlamosak voltak a korábban ott élő nép(ek) nevéen utalni. Így hívták az avarokat hunoknak, a magyarokat avaroknak is és hunoknak is. Widukind a 10. században úgy vélte,³⁶ hogy a magyarok az avarok új néven, az avarok pedig a hunok maradványai.³⁷

Rubruk útleírására jellemző, hogy nagyon tájékozott volt kora politikájában, és ismerte az antik szerzőket is, akiket bátran kritizált. Ő volt az első szerző, aki felismerte, hogy az antik Seres megegyezik Kínával, de ha valami nem egyezett a tapasztalataival, azt is megemlítette. Ez a fajta forrásokból való merítkezés és kritikai gondolkodás a magyarokkal kapcsolatban is kitér. Egyfelől megírta, hogy *Magna Hungariából* jöttek a magyarok és feldúlták egész Európát,³⁸ másfelől pedig kritizálta azon ókori és

³² „Öltözékükről és viseletükről tudja meg felséged, hogy Kínából és más keleti vidékekről, továbbá Perzsiából és egyéb déli tájakról jutnak el hozzájuk a selyemanyagok, arannyal átszőtt kelmék és pamutszövetek, melyekbe nyáron öltöznek. Oroszországból, Moxsa [mordvin]-földről, Nagy-Bolgárországból, Baskíriából, azaz Nagy-Magyarországból és a kirgizektől – ez csupa erdő borította északi tartomány – és még sok más nekik hódoló, északi fekvésű országból szállítják a különféle értékes szőrméket, amilyeneket soha nem láttam a mi tájainkon; ezeket hordják télidőben. Télen legkevesebb két bundát csinálnak: az egyiknek befelé fordul a szőre a test felé, a másiknak kifelé a szélnek és hónak, ezek általában farkas-, róka- vagy majomprémből készülnek. Míg bent ülnek a házban, más, könnyebb szőrme van rajtuk. A szegényebbre kívülre kutya- vagy kecskebőrt visel.” (GYÖRFFY 1965, 127).

³³ GYÖRFFY 1965, 151.

³⁴ NÉMETH 1966, 37.

³⁵ Erről ld. PAULER 1900, 337–356; NÉMETH 1930; GOMBOCZ 1923, 1–33; LIGETI 1964; LIGETI 1986, 385–404; RÓNA-TAS 1997, 331–332. Összefoglalóan ld. ugyanebben a kötetben SUDÁR 2024, VI. és VIII. téma.

³⁶ MGH SS rer. Germ. 60. 28.

³⁷ SZÜCS 1997, 374–375.

³⁸ „Innen, Baskíria tartományából jöttek a hunok, akiket később magyaroknak neveztek, s ezért hívják Nagy-Magyarországnak. Isidorus azt mondja róluk, hogy fúrge lovaikkal áttörtek a falakon, melyeket Sándor állított a Kaukázus szirtjein a vad törzsek megfékezésére, úgyhogy Egyiptomig az egész területről nekik adóztak. Francia-

korabeli szerzőket, akik az ismert világ határára mindenféle szörnyeket képzeltek. Rubruk ebben az esetben is tanúbizonyságot tett felvilágosult gondolkodásáról, hiszen egyik első utazóként vonta kétségbe az ismert világ végén élő szörnyek létezését. Helyi értesülései alapján cáfolja, hogy a *Magna Hungariában* élő magyarok és baskírok szomszédjai kutyafejű szörnyek lettek volna.³⁹

A keleti magyarok Julianus jelentésének köszönhetően bekerültek az európai ismeretanyagba. *Magna Hungaria* a Mongol Birodalomba utazó későbbi szerzetesek: Plano Carpini, Benedictus Polonus és Rubruk leírásaiban is felbukkant, igaz leginkább csak az említés szintjén. *Magna Hungariát* a 13. századi világkrónikák (Albericus Trium Fontium és Matthæus Parisiensis művei) és térképek is megemlítik, illetve pápai meghatalmazások is tudnak a létezéséről.⁴⁰ Még a 14. században is van olyan domonkos szerző, Raimundus Lullus, aki említi célként a keleti magyarok megtérítését, de ez inkább közhelynek tekinthető, nem valós tervnek.⁴¹ Habár Julianus híradása után Kelet-Közép-Európa egy része nem is tudta elkerülni a mongol pusztítást, de az 1230-as évekbeli tudósítás jelentőségét mégsem szabad alábecsülni. Julianus felfedezése és földrajzi ismeretei fontosak voltak, mert még évtizedekkel később is az ő tudására támaszkodtak a keleti utazók. Bár a tatárjárás miatt csak értesíteni tudta a nyugati kereszténységet arról, hogy a pogány vallású keleti magyarok merre élhettek, a többi információja elsikkadt a mongol veszély árnyékában.

IRODALOM

- ALTANER 1924: Altaner, B.: *Die Dominikanermissionen des 13. Jahrhunderts: Forschungen zur Geschichte der kirchlichen Unionen und der Mohammedaner- und Heidenmission des Mittelalters*. Habelschwerdt 1924.
- BENDEFY 1936: Bendefy L.: *Az ismeretlen Juliánusz. A legelső magyar ázsiautató életrajza és kritikai méltatása*. Budapest 1936.
- BENDEFY 1937: Bendefy, L. (ed.): *Fontes autentici itinera (1235–1238) fr. Iuliani illustrantes*. Budapest 1937.
- BEREND 2001: Berend, N.: *At the Gate of Christendom: Jews, Muslims, and 'Pagans' in Medieval Hungary, c. 1000-c. 1300*. Cambridge 2001.
- CSÁKÓ 2015: Csákó J.: Volt-e krónikása II. Andrásnak? Megjegyzések gestaszerkesztményünk 13. század eleji átdolgozásának problematikájához. *Századok* 149 (2015:2), 301–303.
- CSÓKA 1967: Csóka J. L.: *A latin nyelvű történeti irodalom kialakulása Magyarországon a XI–XIV században*. Budapest 1967.
- DE RACHEWILTZ 1971: De Rachewiltz, I.: *Papal Envoys to the Great Khans*. Stanford 1971.
- DÉRI 1991: Déri, B.: Ongres d'Ongria la Menor. In: *Estudios de literatura, pensamiento, historia política y cultura en la edad Media Europea. Homenaje a Jordi Rubió i Balaguer y Francesc Martorell*

országig is feldúltak minden országot, tehát nagyobb hatalomra tettek szert, mint manapság a tatárok. Velük együtt jöttek a blakok, bolgárok és vandálok.” GYÖRFFY 1965, 151.

³⁹ „Több más szegény törzs lakik még észak felé, ameddig csak a hideg miatt terjeszkedniök lehet; nyugatról szomszédosak Baskíria, azaz Nagy-Magyarország földjével, melyről már az előbbieken beszéltem nektek. Az Északi-sark határát a kemény hideg miatt nem ismerni. Ott ugyanis örök hóvihar uralkodik. Kérdezősködtem a szörnyetegek, illetőleg az emberi szörnyek felől, akikről Isidorus és Solinus tudósít. Azt mondták nekem, hogy sohasem láttak efféléket; módfelett csodálkoznánk is, ha igaz volna. Az összes felsorolt népek, akármilyen szegények is, valamivel szolgálni tartoznak. Dzsingisz ugyanis megparancsolta, hogy egyetlen ember se legyen ment a szolgálattól, míg csak annyira el nem öregszik, hogy semmiképpen nem tud tovább dolgozni.” GYÖRFFY 1965, 181.

⁴⁰ Részletesen összegyűjtve ld. GOMBOCZ 1923, 20–24.

⁴¹ DÉRI 1991, 229–233.

- i Trabal en la oportunitat historica dei centenario de su nacimiento*. Ed.: M. J. Peláez. Barcelona 1991, 229–233.
- DÖRRIE 1956: Dörrie, H. (Hrsg.): *Drei Texte zur Geschichte der Ungarn und der Mongolen. Die Missionsreisen des fr. Julianus O. E ins Ural-Gebiet (1234–1235) und nach Ruäland (1237) und der Bericht des Erzbischofs Peter über die Tartaren*. Göttingen 1956.
- ERDÉLYI 2005: Erdélyi I.: Julianus nyomában. *Valóság* 48 (2005:12), 54–59.
- ERDÉLYI 2004: Erdélyi I.: Julianus barát útjai. In: *Az Alföld gazdálkodása. Állattenyésztés*. Szerk.: Novák L. Nagykörös 2004, 21–28.
- FERENȚ 1931: Ferent, I.: *Cumanii și episcopia lor*. Blaj 1931.
- GOMBOCZ 1923: Gombocz Z.: A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány II. *Nyelvtudományi Közlemények* 46 (1923) 1–33.
- GYÖRFFY 1965: Györffy Gy.: *Napkelet felfedezése. Julianus, Plano Carpini és Rubruk útjelentései*. Budapest 1965.
- GYÖRFFY 1986: Györffy Gy. (szerk.): *Julianus barát és a Napkelet felfedezése*. Budapest 1986.
- HARSÁNYI 1938: Harsányi A.: *A domonkos rend Magyarországon a reformáció előtt*. Debrecen 1938.
- IMPLÓM 2017: Implom L.: *Adatok a Szent Domonkos-rend magyarországi rendtartományának történetéhez. A rendtartomány alapításától 1526-ig*. Vasvár 2017.
- JACKSON 2011: Jackson, P.: Franciscans as Papal and Royal Envoys to the Tartars. In: *Francis of Assisi*. Ed. M. J. P. Robson. Cambridge 2011, 224–239.
- JURIATTI 2018: Juriatti, T.: *Die Hystoria Tartarorum des C. de Bridia*. Graz 2018.
- KATONA 1987: Katona T. (szerk.): *A tatárjárás emlékezete*. Budapest 1987.
- KONRÁD 2017: Konrád E.: *The Representation of the Saints of the Mendicant Orders in Late Medieval Hungary*. PhD értekezés, Közép-európai Egyetem, 2017.
- KOVÁCS 2016: Kovács Sz.: A kunok története a magyarországi betelepedésük előtt. In: *A Szent Domonkos Rend és a kunok*. Szerk.: Barna G. – Deme Á. Kunszentmárton 2016, 17–28.
- KRISTÓ 1994: Kristó Gy.: *A történeti irodalom Magyarországon a kezdetektől 1241-ig*. Budapest 1994.
- KRISTÓ 2002: Kristó Gy.: *Magyar historiográfia I. Történetírás a középkori Magyarországon*. Budapest 2002.
- LIGETI 1964: Ligeti L.: A magyar nép mongol kori nevei (magyar, baskír, király). *Magyar Nyelv* 60 (1964) 385–404.
- LIGETI 1986: Ligeti L.: *A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban*. Budapest 1986.
- NÉMETH 1930: Németh Gy.: *A honfoglaló magyarság kialakulása*. Budapest 1930.
- MAKKAI 1936: Makkai L.: *A milkói (kún) püspökség és népei*. Debrecen 1936.
- MARCZALI 1896: Marczali H.: *Magyarország története az Árpádok korában. A magyar nemzet története IV*. Szerk.: Szilágyi S. Budapest 1896.
- MENESTŐ 1989: Menestò, E.: *Giovanni di Pian di Carpine: Storia dei Mongoli. Edizione critica*. Spoleto 1989.
- MGH SS rer. Germ. 60.: Hirsch, P. (ed.): *Die Sachsen Geschichte des Widukind von Korvei [Anhang: Die Schrift über die Herkunft der Schwaben]*. *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi ex Monumentis Germaniae Historicis*. Hannover 1935.
- NAGY 2003: Nagy B. (szerk.): *Tatárjárás*. Budapest 2003. 117–122.
- NÉMETH 1966: Németh Gy.: Magyar törzsnevek a baskíroknál. *Nyelvtudományi Közlemények* 68 (1966:1) 35–50.
- ÖNNERFORS 1967/2018: Önnerrfors, A.: *Hystoria Tartarorum C. de Bridia Monachi*. Berlin 1967, 2018.
- PAULER 1877: Pauler Gy.: A magyarok megtelepedéséről. I—II. *Századok* 11. (1877:5–6) 373–396., 481–499.

- PAULER 1900: Pauler Gy.: A baskír-magyar rokonságról. *Budapesti Szemle* 103 (1900), 337–356.
- PFEIFFER 1913: PFEIFFER, N.: *Die ungarische Dominikanerordensprovinz von ihrer Gründung 1221 bis zur Tatarenverwüstung, 1241–1242*. Zurich 1913.
- RILEY-SMITH 2003: Riley-Smith, J.: *The First Crusade and Idea of Crusading*. London 2003.
- RÓNA-TAS 1997: Róna-Tas A.: *A honfoglaló magyar nép*. Budapest 1997.
- SCHEEBEN 1935: Scheeben, H. Ch. ed.: Libellus de principiis Ord. Praedicatorum auctore Iordano de Saxonia. In: *Monumenta historica S. P. N. Domonici. Fasc. II. 1-88. Instit FF*.
- SRH: *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum* I. Ed.: Szentpétery E. Budapest 1937.
- SUDÁR 2024: Sudár B.: A baskír-kérdés a magyar őstörténet-kutatásban (The Bashkir question in the research of early Hungarian history). In: *Magna Hungaria nyomában – baskírok és magyarok. Baskíria és a baskír nép szerepe a magyarok korai történetében (Tracing Magna Hungaria – Bashkirs and Hungarians the role of bashkiria and the bashkir people in the early history of the hungarians)*. Szerk.: Klima, L – Türk, A. *Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia* 32 – Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok 10. Budapest 2024, 7–18. https://doi.org/10.55722/Arpad.Kiad.2024.10_01
- SZEIFERT et al. 2023: Szeifert, B., Türk, A., Gerber, D., Csáky, V., Langó, P., Sztashenkov, D. A., Botalov, S. G., Sztigiykov, A. G., Zelenkov, A. S., Mende, B. G., & Szécsényi-Nagy, A.: A korai magyar történelem régészeti és archeogenetikai kutatásának legfrissebb eredményei Nyugat-Szibériától a Középső-Volga vidékig. *Archaeologiai Értesítő* 147(2023:1), 33–74.
- SZILÁGYI 1937: Szilágyi L.: Az Anonymus-kérdés revíziója. I–II. közl. *Századok* 71 (1937) 1–54, 136–202.
- SZOVÁK 2000: Szovák K.: Szent László alakja a korai elbeszélő forrásokban. (A László-legenda és a Képes Krónika 139. fejezetének forrásproblémái.) *Századok* 134 (2000:1) 117–145.
- SZOVÁK 2016: Szovák K.: A kun misszió helye és szerepe a magyarországi domonkosok korai történeti hagyományában. In: *A Szent Domonkos Rend és a kunok*. Szerk.: Barna G. – Deme Á. Kunszentmárton 2016, 115–126.
- SZOVÁK 2017: Szovák K.: A domonkos írásbeliség első korszaka. Az első 300 év Magyarországon és Európában. In: *A Domonkos-rend a középkorban*. Szerk.: Csurgai Horváth J. Székesfehérvár 2017, 33–43.
- SZÜCS 1997: Szűcs J.: *A magyar nemzeti tudat kialakulása*. Budapest 1997.
- TÓTH 2008: Tóth G.: Julianus útja a keleti magyarokhoz. *Belvedere Meridionale* 20 (2008) 17–33.
- TUGWELL 1996: Tugwell, S.: Notes on the Life of St Dominic III. *Archivum Fratrum Praedicatorum* 66 (1996) 5–200.
- TUGWELL 2000: Tugwell S.: The Evolution of Dominican Structures of Government II. The First Dominican Provinces. *Archivum Fratrum Praedicatorum* 70 (2000) 5–109.
- VÁMBÉRY 1882: Vámbéry Á.: *A magyarság eredete*. Budapest 1882.
- VAN DEN WYNGAERT 1929: van den Wyngaert, A.: *Sinica Franciscana*. Rome 1929.
- VAUCHEZ 1997: Vauchez, A.: *Sainthood in the later Middle Ages*. Cambridge 1997.
- WALZ 1935: Walz, A. (ed.): Acta canonizationis S. Dominici. In: *Monumenta historica S. P. N. Domonici. Fasc. II*. Roma 1935, 89–194.
- ZÁGORHIDI CZIGÁNY 2016: Zágórhidi Czigány B.: A Domonkos rend megtelepedése Magyarországon. In: *A Szent Domonkos Rend és a kunok*. Szerk.: Barna G. – Deme Á. Kunszentmárton 2016, 105–114.

MAGNA HUNGARIA FROM THE PERSPECTIVE OF MENDICANT ENVOYS

The first information about *Magna Hungaria* came from mendicant monks. The Franciscan and Dominican orders, founded in the 13th century, main goal was converting people. Probably, the early settlement of the Dominicans in Hungary can be explained by the fact, that Hungary could be a basis of Eastern mission. The Dominican monks found in historical notes, that there were Hungarians, who did not come to *Pannonia*, but stayed in East, thus they started missions to find those people and convert them. A certain Otto brought news about the Pagan Hungarians, then frater Julianus found them near to the River Volga. Julianus could not stay long there, because he had learned about the Mongol invasion, thus he had to go back to Hungary to inform the Hungarian King and the Pope about the Mongols. His second journey did not reach the Eastern Hungarians, because of the invasion. Most probably, he was the one, who provided the information how to travel to East to the later Franciscan envoys to the Mongol courts. These Franciscan envoys (Plano Carpini, Benedictus Polonus, C. de Bridia, Rubruck) only briefly mentioned *Magna Hungaria* in their accounts. They identified Bashkiria and *Magna Hungaria*, and the Bashkir and Hungarian languages. There is no historical basis for the identification of the two languages, most probably the medieval perception – that is the actual inhabitant of a territory were identified with a previous one – reflected in it. *Magna Hungaria* appeared in later historical documents until the 14th century, however as a commonplace, it was not a real goal to convert the people who lived there.